

Constituția contabilității financiare sau matricea ei de referință

■

Liliana Feleagă

Profesor universitar doctor

Niculae Feleagă

Profesor universitar doctor

Academia de Studii Economice București

Abstract. *Using a simplified approach it may be stated that the financial accounting theoretical framework is structured on three levels. At the first level, reference is made to the accounting objectives. These objectives are fundamental for the theoretical framework. At the second level, we find the accounting information characteristics and explicit mentions about the headings of financial statements. The mentioned characteristics of accounting information represent the basic issues for ensuring its utility. The headings represent the main categories of elements disclosed in the financial statements, like assets and liabilities – these two elements' definitions brought radical changes both in the accounting thinking and practices. Overall, the second level's components represent the basis for building the practice directives as a matter of recognition (identification) and measurement (evaluation). Inside the third level, the recognition and measurement directives are being detailed, which will be further used by the accounting specialist in order to identify and apply the accounting standards. These two directives enclose postulates, principles and restrictions. Such specifications prove to be useful whenever precise answers must be given to relative financial information issues. Usually, it is accepted that the theoretical framework, also called the accounting framework is the standard-setting, metaphorically speaking is actually the constitution of financial accounting, or in other words, its reference matrix.*

Key words: relevance; reliability; assets; liabilities; equity.

■

1. Introducere

Ca și celelalte activități umane și celelalte discipline care cad sub incidența științelor sociale, contabilitatea este în mod fundamental produsul mediului său. Mediul contabilității este dat de condițiile, de restricțiile, de influențele societății, economiei, politicii și cadrului juridic. El evoluează odată cu timpul. Printre multiplele situații și diverșii factori care au influențat contabilitatea, o atenție specială merită acordată:

- oamenilor, deoarece ei trăiesc într-o lume în care resursele sunt limitate; ca atare, ei se străduiesc să prezeve aceste resurse, să le utilizeze cât mai rațional posibil și să-i încurajeze pe cei ce pot să obțină un randament maximal;
- societății, deoarece ea trebuie să determine ceea ce este just în repartizarea diferitelor interese;

întrebările care se pot pune sunt: cum se definesc drepturile de proprietate protejate de societate? Care sunt valorile privilegiate sau considerate a fi juste sau echilibrate?

- contabilitatea trebuie să țină cont de faptul că, într-un sistem economic complex și foarte dezvoltat, unii actori (proprietarii și investitorii) încredințează păstrarea și controlul averii lor conducătorilor și auditorilor întreprinderii.

Partea vizibilă a contabilității financiare, ținerea registrelor și întocmirea situațiilor financiare, este foarte adesea percepută ca o aplicare de capacități elementare la sarcini comune care nu comportă provocări și nu solicită nicio imaginație. Cu totul altfel se discută atunci când este vorba despre un cadru teoretic care cuprinde obiective

filosofice, speculații teoretice, judecăți, creativități sau discuții. Vorbim despre teorii normative, idei organizate, definiții precise, ipoteze, postulate, principii, restricții preliminare.

Principiile contabilității nu pot să se compare cu principiile științelor naturale și ale matematicii, deoarece ele nu pot fi deduse din legile naturii și nu pot fi considerate axiome fundamentale sau adevăruri primare. Fundamentele conceptuale ale contabilității nu țin de domeniul descoperirilor. Mai degrabă le creăm, le elaborăm sau, uneori, le decretăm, ținând cont de factorii de mediu sau de intuiție. Câteodată, riscul este de a degenera într-un dogmatism mai mult sau mai puțin de tip religios, deoarece este dificil ca principiile contabile să fie justificate în mod obiectiv sau prin experimentare. Recunoașterea și credibilitatea principiilor contabile se bazează pe utilizarea și acceptarea lor generală de către cei care întocmesc, verifică, utilizează și normalizează situațiile financiare.

Americanii au fost primii care și-au definit un cadru teoretic al contabilității financiare: un ansamblu de obiective și de noțiuni fundamentale interlegate, care permit să se elaboreze un ansamblu coerent de standarde și să se stabilească natura, funcția, limitele contabilității financiare și ale situațiilor financiare (FASB, 1976).

Este evident că utilitatea unui cadru teoretic este legată, mai întâi, de elaborarea de standarde contabile care să se bazeze pe un ansamblu coerent de obiective și de concepte fundamentale. Apoi, el ar trebui să conducă la ameliorarea înțelegerii situațiilor financiare de către utilizatori și să întărească încrederea acestora în calitățile informațiilor financiare. Legat de acest obiectiv, prin asigurarea comparabilității informațiilor, informarea financiară permite utilizatorilor interni și externi să procedeze la fundamentarea deciziilor lor economice. Existența unui cadru teoretic ar rezolva mai repede noile probleme practice cu care contabilitatea și auditul se confruntă. În sfârșit, și nu neapărat în ultimul rând, cadrul teoretic este un excelent instrument de pedagogie universitară.

2. Premise privind crearea cadrului conceptual american

Spre sfârșitul deceniului al șaptelea al secolului trecut, Consiliul principiilor contabile (Accounting Principles Board: APB), organism al profesiei contabile americane însărcinat cu normalizarea contabilă, era tot mai des acuzat de monopolizarea acestui proces. Organismul era supus unui tir concentrat de critici din partea lumii americane a afacerilor, guvernului și altor factori interesați în calitatea informației financiare. În urma acestor vehemente critici, organismul profesiei contabile americane (American Institute of Certified Public Accountants: AICPA) a decis, în 1971, să creeze două comitete distincte care vizau dezvoltarea unui proiect de cadru contabil conceptual. Primul, recunoscut sub numele de Trueblood Committee,

a fost mandatat să pregătească un raport privind obiectivele contabilității, fundament necesar oricărei investigații mai avansate pe linia teoriei contabile. Cel de-al doilea, numit Wheat Committee, avea misiunea să reflecteze asupra unui organism de normalizare capabil să ducă la bun sfârșit proiectul de cadru conceptual.

Cu scopul de a evita, se pare, influența mai puțin corespunzătoare a organismului profesiei contabile liberale în procesul de normalizare, un an mai târziu, pe baza recomandărilor comitetului Wheat a fost creat Comitetul standardelor de contabilitate financiară (Financial Accounting Standards Board: FASB). Independent de organismul profesiei, acest comitet a fost recunoscut de sectorul privat în vederea stabilirii standardelor contabilității financiare. În 1973, Comisia americană de valori mobiliare (Securities and Exchange Commission: SEC) a recunoscut valoarea standardelor emise de FASB, declarându-le obligatorii pentru societățile cotate.

Acest organism independent de normalizare contabilă a angajat resurse financiare și umane importante pentru elaborarea unui cadru contabil conceptual (accounting framework), durata șantierului fiind una de mare anvergură: 12 ani (1973-1985).

Cadrul conceptual are statutul de teorie contabilă normativă, valoarea lui fiind dată de dubla soluție pe care a oferit-o: de a asigura coerența standardelor; de a contribui la asigurarea independenței organismului de normalizare.

Coerența înseamnă a atribui obiective contabilității. Obiectivele sunt diferite, în funcție de utilizatorii informației contabile.

Crearea unui cadru instituțional înseamnă, printre altele, angajarea în structurile acestuia a unor specialiști de înalt nivel, capabili să se opună cu armele profesionale presiunilor diferitelor grupuri. Cadrul conceptual servește, în acest context, drept paravan opozabil tuturor celor care reprezintă așa-numitul lobby.

3. Despre modelul și arhitectura cadrului conceptual american

Componentele cadrului conceptual care definesc arhitectura acestuia includ obiective, caracteristici calitative, elemente, principii de recunoaștere (constatare), principii de măsurare, situații și rapoarte financiare.

Componenta fundamentală a cadrului conceptual este reprezentată de obiective. Ele susțin celelalte componente și sunt generate de necesitățile utilizatorilor de informații financiare.

Caracteristicile calitative sunt criterii utilizabile în alegerea și evaluarea politicilor contabile și de raportare.

Elementele sunt componentele care stau la baza creării situațiilor financiare. Ele se referă la active, datorii, capitaluri proprii, investițiile proprietarilor, distribuirea în favoarea proprietarilor, rezultatul economic (global), venituri, cheltuieli, câștiguri și pierderi.

Pentru a fi înscris în situațiile financiare, un element trebuie să îndeplinească o serie de condiții (criterii) pentru recunoaștere (constatare) și să posede o caracteristică măsurabilă în mod credibil (fiabil).

Până în 1985, cadrul conceptual american conținea șase enunțuri (Statement of Financial Accounting Concepts: SFAC). Ulterior, a fost adoptat și un al șaptelea (Delaney, 2001).

Enunțul 1 (SFAC 1) este intitulat Obiectivele informării financiare publicate de întreprinderi. El identifică scopurile raportării financiare și relevă că acestea se aplică la toate rapoartele financiare. Altfel spus, rapoartele nu se limitează la situațiile financiare. Ele includ și alte forme de comunicare ce furnizează informații contabile (rapoarte anuale ale întreprinderii, prospecte, previziuni ale conducerii etc.).

SFAC 1 cuprinde trei obiective ale raportării financiare.

Primul dintre ele este de a furniza informații utile realizării afacerilor și luării deciziilor economice. Utilizatorii informării financiare sunt interni și externi. Utilizatorii interni sunt îndeobște conducătorii întreprinderii. Rapoartele interne sunt orientate spre informări mai detaliate decât cele care sunt disponibile sau sunt folosite de utilizatorii externi. Utilizatorii externi se referă la proprietari, bancheri, furnizori, investitori și creditori potențiali, salariați, clienți, analiști financiari, consilieri, agenți de schimb, bursele de valori, avocați, economiști, autoritățile fiscale, normalizatori, legiuitori, reprezentanți mass-media, sindicate, patronate, cercetători, profesori, studenți și, la modul general, marele public.

Enunțul 1 prezintă marile provocări ale contabilității americane începând cu anii 1970: rolul contabilității de a asista utilizatorii în luarea deciziilor economice, deci deplasarea disciplinei contabile de la drept spre economie; privilegiul pe care cadrul conceptual îl acordă modelului contabil de evaluare bazat pe costul actual.

Al doilea obiectiv al raportării financiare este de a furniza o informare inteligibilă, capabilă să ajute investitorii și creditorii în previziunea fluxurilor de trezorerie viitoare ale întreprinderii. Investitorii și creditorii solicită o informare bazată pe fluxuri de trezorerie, deoarece astfel de fluxuri afectează capacitatea întreprinderii de a plăti dividende și dobânzi care, în schimb, influențează valoarea de piață a acțiunilor și obligațiunilor emise de firmă. Creditorii și mai ales investitorii utilizează, deci, în deciziile lor mai degrabă informațiile de tip fluxuri monetare decât informațiile de tip rezultate (consecințe ale aplicării unei contabilități de angajamente), iar organismul american de normalizare nu a ezitat să recunoască acest primat.

Al treilea obiectiv al raportării financiare este de a furniza o informare relativă la resursele economice ale întreprinderii, drepturile asupra acestor resurse (obligațiile față de creditori și proprietari) și efectele tranzacțiilor, evenimentelor și circumstanțelor care modifică resursele și drepturile asupra resurselor.

Enunțul 2 (SFAC 2) este intitulat Caracteristicile calitative ale informațiilor contabile. FASB recunoaște prin cadrul său o paletă largă de caracteristici calitative: utilitatea informațiilor pentru luarea deciziilor, relevanța (pertinența), fiabilitatea (obiectivitatea sau credibilitatea), oportunitatea (respectarea termenelor), valoarea predictivă, valoarea retrospectivă, verificabilitatea, neutralitatea (imparțialitatea), fidelitatea (izomorfismul), prudența (conservatorismul), continuitatea (coerența), importanța semnificativă, echilibrul între avantaje și costuri, caracterul complet (integralitatea, exhaustivitatea), absența elementelor care să conducă la interpretări eronate, inteligibilitatea (claritatea), comparabilitatea.

Utilitatea pentru luarea deciziilor (usefulness) este cea mai importantă caracteristică a informațiilor. Ea este o calitate primordială, asigurată prin relevanța și fiabilitatea informațiilor, considerate calități primare.

O informație este relevantă (relevant) pentru luarea deciziilor dacă aceasta permite decidentului să previzioneze evenimente, să confirme sau să corecteze perspectivele. O informare relevantă va reduce evaluarea decidentului privind nesiguranța rezultatului deciziei chiar dacă aceasta nu poate să schimbe decizia în sine. Informarea este relevantă dacă ea furnizează cunoștințele despre evenimentele trecute (valoare retrospectivă: feedback value) sau evenimentele viitoare (valoare predictivă: predictive value) și dacă este oportună (timely). Cerința de publicare a informațiilor, ca de exemplu raportarea sectorială sau pe segmente și raportarea câștigurilor interimare, este legată de relevanță deoarece ea permite furnizarea de informații privind evenimentele trecute și îmbunătățirea caracterului predictiv al evenimentelor viitoare. Valoarea predictivă a informațiilor contabile nu presupune neapărat că astfel de informații reprezintă previziune. Valoarea predictivă se referă la utilitatea informațiilor în cauză de a se constitui în intrări într-un model predictiv. Singură, oportunitatea nu face dintr-o informație oarecare una relevantă. Totuși, ea trebuie să fie disponibilă înainte de a-și pierde capacitatea de a influența decidentul. În interpretarea fiabilității, plecăm de la premisa că situațiile financiare sunt, în fond, abstracții ale activităților întreprinderii. Ele nu sunt decât o formă simplificată a activităților. Pentru a fi credibile (fiabile), situațiile financiare trebuie să zugrăvească relațiile financiare semnificative ale firmei. Informațiile sunt fiabile atunci când ele sunt verificabile, neutre și când oferă o reprezentare fidelă.

Ele nu conferă o imagine fidelă atunci când sunt prezentate elemente care să conducă la interpretări eronate. Acestea din urmă reprezintă tendințe în măsurarea contabilă prin care informațiile să fie permanent prea mari sau prea mici.

Verificabilitatea este calitatea secundară fiabilității prin care câteva măsurători independente conduc la aceeași măsurare contabilă. Lichiditățile sunt cele mai verificabile.

Stocurile și activele amortizabile tind să fie mai puțin verificabile datorită existenței mai multor metode de evaluare. Verificarea procedeele utilizate pentru obținerea măsurării conduce la minimizarea interpretărilor eronate.

Neutralitatea este calitatea secundară fiabilității prin care în comunicarea contabilă nu se încearcă influențarea comportamentului într-o direcție anume, pentru favorizarea unor interese de grup.

Din pachetul de caracteristici calitative esențiale face parte și comparabilitatea. Ea permite utilizatorilor informațiilor contabile să sesizeze asemănările și deosebirile fie între diferitele entități, pentru aceeași perioadă de timp, fie pentru aceeași entitate, între diferitele perioade de timp.

Caracteristicile calitative ale informațiilor contabile considerate utile constituie subiectul a două restricții: pragul de semnificație și raportul cost-avantaje. Un element informațional este important și trebuie să fie raportat dacă el este destul de semnificativ pentru a avea efect asupra decidentului. Pragul de semnificație solicită intervenția judecății profesionale. Mărimea relativă a unui element informațional depinde de precizia cu care acesta poate să fie estimat și de natura lui. Deși cadrul contabil conceptual nu abordează problema unor standarde ale pragului de semnificație, lumea contabilă a făcut apel la unele niveluri care în timp au devenit uzante. Furnizarea de informații contabile se face, în principiu, numai dacă beneficiile generate de producerea lor depășesc costurile. Evaluarea respectivelor beneficii și costuri este dificil de realizat.

Comentariile privind caracteristicile calitative ar fi limitate dacă nu ar fi luat în calcul și gradul de conservatorism. Prudența este o reacție la fenomenul de incertitudine. Comportamentul de conservatorism al contabilului conduce la subevaluarea activelor nete și profiturilor nete. O atare subevaluare este întreprinsă cu scopul de a minimiza riscul incertitudinii cu care s-ar confrunta finanțatorii bancari. Astfel de atitudini conduc, din păcate, la reversul medaliei, supraevaluări în perioadele următoare, fenomene care să genereze interpretări eronate ale informațiilor structurate în situațiile financiare și stare conflictuală între caracteristica de prudență și cele de exactitate, neutralitate și comparabilitate.

Enunțul 3 (SFAC 3) este intitulat Elementele situațiilor financiare ale întreprinderii. Acest enunț a fost ulterior completat și extins prin enunțul 6, care poartă același titlu. În esență, cele două enunțuri definesc elementele care compun situațiile financiare. Este vorba despre zece elemente considerate primordiale pentru proiectarea documentelor de sinteză: activele (assets), datoriile (liabilities), capitalurile proprii sau activul net (equity or net assets), veniturile (revenues), cheltuielile (expenses), câștigurile (gains), pierderile (losses), rezultatul economic (comprehensive income), investițiile proprietarilor (investments by owners) și distribuțiile în favoarea proprietarilor (distributions to owners).

Activele sunt avantaje economice viitoare probabile, obținute sau controlate de o entitate, în urma unor tranzacții sau evenimente trecute.

Datoriile sunt diminuări probabile de avantaje economice viitoare, ce rezultă din obligația pe care o entitate o are de a transfera active sau de a presta servicii la/pentru alte entități, ca urmare a operațiilor sau evenimentelor trecute.

Prezența termenului de probabil în definiția activelor și datoriilor în cadrul american demonstrează că entitatea acționează într-un mediu nesigur.

Capitalurile proprii sau activul net constituie interesul rezidual în activele unei entități, care rămâne după deducerea datoriilor. Termenul mai este cunoscut sub numele de avere a acționarilor sau avere a proprietarilor. La baza capitalurilor proprii se găsește numai un drept de proprietate rezidual asupra ansamblului activelor entității și nu asupra unor active specifice. Din definiția de mai sus și, în special, din formula interes rezidual decurge că datoriile au un drept privilegiat asupra activelor entității, fapt ce determină ca ele să fie plasate înaintea capitalurilor proprii, atunci când este vorba despre interesul sau de dreptul lor asupra acelorași active.

Structura capitalurilor proprii este complexă. Elementul lor de bază este capitalul social, regăsit, în general, prin diferitele categorii de acțiuni ordinare și de acțiuni privilegiate. Fiecare categorie comportă riscuri și drepturi diferite, atunci când avem în vedere posibilitatea ca acționarii să primească dividende în viitor sau valoarea pe care aceștia urmează să o primească în cazul lichidării entității. Comparativ cu datoriile, capitalurile proprii nu se caracterizează prin scadențe. Entitatea nu este obligată să verse dividende decât în momentul declarării lor. Din punct de vedere al datei, un atare vărsământ este discreționar, în timp ce vărsământul care reprezintă dobânda și rambursarea datoriilor trebuie efectuat în mod obligatoriu la o dată precisă sau la cererea terților. Evoluții financiare de dată mai recentă arată că între o datorie și un element de capitaluri proprii nu se poate trage întotdeauna o linie de demarcație precisă. În SFAC 6, FASB a dezvoltat mai multe paragrafe consacrate distincției între datorii și capitaluri proprii, rodul creării și multiplicării instrumentelor financiare calificate drept hibride (derivative).

Într-un sens sau altul, capitalurile proprii sunt influențate de venituri, cheltuieli, câștiguri, pierderi, investiții ale proprietarilor și distribuiri în favoarea proprietarilor.

Veniturile sunt fie intrări sau creșteri ale activelor unei entități, fie diminuări ale datoriilor sale, fie, în sfârșit, o combinație a celor două categorii de operații, survenite în cursul exercițiului financiar și generate de livrarea sau producția de bunuri, de prestarea de servicii sau de alte activități, care decurg din activitățile normale sau principale privind exploatarea.

Câștigurile sunt creșteri de capitaluri proprii (de activ net) provenite din operații accesorii sau neobișnuite și din orice altă operație, activitate, circumstanță și eveniment, care au un efect asupra entității, în cursul exercițiului financiar, cu excepția operațiilor ce se referă la venituri sau la investiții efectuate de proprietari.

Se poate constata că diferența dintre un venit și un câștig este dată de faptul că ele decurg sau nu din exploatarea normală sau principală a întreprinderii. Astfel, în timp ce venitul decurge din exploatarea principală, câștigul nu face obiectul principal al exploatarei.

Cheltuielile sunt fie ieșiri sau diminuări ale activelor unei entități, fie creșteri ale datoriilor sale, fie, în sfârșit, o combinație a celor două categorii de operații, survenite în cursul exercițiului financiar și generate de livrarea de bunuri, prestarea de servicii sau de alte activități care decurg din activitățile normale sau principale privind exploatarea.

Pierderile sunt diminuări de capitaluri proprii (de activ net) provenite din operații accesorii sau neobișnuite și din orice altă operație, activitate, circumstanță și eveniment, care au un efect asupra entității, în cursul exercițiului financiar, cu excepția operațiilor ce dau naștere la cheltuieli sau la distribuiri în favoarea proprietarilor.

FASB constată că distincțiile între venituri și câștiguri, pe de o parte, sau între cheltuieli și pierderi, pe de altă parte, țin de natura întreprinderii, de activitățile sale principale și de cele accesorii. Câștigurile și pierderile decurg din activitățile de exploatare ale întreprinderii, dar nu și din cele normale. Altfel spus, câștigurile și pierderile rezultă din evenimente și din circumstanțe care țin de mediul extern și care, de obicei, nu cad sub incidența controlului întreprinderii.

Investițiile proprietarilor constituie o creștere a activului net al unei întreprinderi, creștere care rezultă din aporturile de bunuri efectuate de entități sau de indivizi, în vederea obținerii unei participații în respectiva întreprindere sau a creșterii acestei participații.

Investițiile principale ale proprietarilor constau în cumpărarea de acțiuni fie în contrapartida disponibilităților, fie în cea a serviciilor prestate întreprinderii, sau în conversia de datorii în capitaluri proprii.

Distribuirile în favoarea proprietarilor constituie diminuări ale activului net al unei întreprinderi, care rezultă din cesiunea de bunuri și din prestarea de servicii, în favoarea proprietarilor, sau din datorii contractate față de aceștia.

Principala formă de distribuire în favoarea proprietarilor este constituită din dividende. În acest sens, diminuarea capitalurilor proprii trebuie să se facă în momentul declarării dividendelor și nu al plății lor.

Pentru a determina rezultatul operațiilor întreprinderii, SFAC 6 face recurs, mai degrabă, la elementele bilanțului decât la cele ale contului de profit și pierdere. Dintre cele 10 elemente esențiale ale situațiilor financiare, numai unul se referă efectiv la rezultat: este vorba despre rezultatul

economic (global). Acest rezultat este calculat ca variație a capitalurilor proprii ale întreprinderii, în cursul exercițiului financiar, variație care provine din alte operații, evenimente și circumstanțe decât cele presupuse de operațiile cu acționarii. Altfel spus, rezultatul economic se referă la orice variație a capitalurilor proprii, cu excepția celor care rezultă din subscrierile proprietarilor sau din distribuiri în favoarea acestora.

Pentru FASB, conceptul de rezultat economic este mai larg decât conceptul de profit bazat pe costurile istorice. El poate cuprinde plusurile de valori economice nerealizate (unrealised capital gains) și alte schimbări ale valorii reale a întreprinderii. Introducerea acestui nou concept a deschis calea spre alte criterii de evaluare decât cele circumscrise în perimetrul costurilor istorice.

Enunțul 4 (SFAC 4) este intitulat Obiectivele situațiilor financiare ale organizațiilor cu scop nelucrativ. Prin analiza acestor obiective, FASB a constatat că performanțele organizațiilor cu scop nelucrativ nu pot să fie măsurate în termeni de profituri și de fluxuri monetare.

Enunțul precizează, printre altele, următoarele obiective: informațiile trebuie să fie utile în procesul decizional; în ceea ce privește alocarea resurselor, informațiile contabile trebuie să fie utile în determinarea volumului și a valorii serviciilor, precum și a capacității întreprinderilor cu scop nelucrativ de a furniza astfel de servicii; informațiile contabile trebuie să fie utile în aprecierea performanței conducătorilor unor atare entități.

Enunțul 5 (SFAC 5) este intitulat Principiile (criteriile) de recunoaștere (constatare) și de măsurare (evaluare) în situațiile financiare ale întreprinderilor. El reprezintă embrionul politicilor contabile și tehnicilor de estimare dezvoltate ulterior în cadrul normelor emise de FASB.

Recunoașterea elementelor situațiilor financiare se realizează în condițiile în care acestea îndeplinesc patru criterii:

- definiția: trebuie să corespundă definiției unui element (unul din zece) din situațiile financiare;
- evaluarea: elementul trebuie să fie evaluat în mod fiabil;
- relevanța: informația corespunzătoare trebuie să fie utilă pentru luarea deciziilor de către utilizatori;
- fiabilitatea: informația referitoare la element trebuie să fie sinceră (fidelă), verificabilă și neutră.

În ceea ce privește recunoașterea veniturilor și a câștigurilor, FASB menționează că aceste elemente nu sunt recunoscute la rezultate, din punct de vedere contabil, decât dacă ele sunt realizate sau realizabile. De asemenea, veniturile nu sunt recunoscute atât timp cât ele nu sunt câștigate (earned). Veniturile sunt câștigate când întreprinderea a realizat, în mod substanțial, ceea ce ea trebuie să facă pentru a avea dreptul la beneficiile generate de venituri. În ceea ce privește profiturile, a fi câștigate are adesea mai puțin sens decât a fi realizate sau realizabile.

Principiul realizării constă în a nu constata un venit, implicit un profit, decât atunci când întreprinderea a

efectuat o operație cu un terț, ceea ce antrenează un schimb de bunuri sau de servicii.

A realiza înseamnă a transforma un bun în bani sau într-un activ lichid, prin vânzarea acestuia la un terț. În acest sens, realizat înseamnă transformat efectiv în bani sau într-un activ lichid, iar realizabil, transformat într-un activ destinat să fie el însuși transformat în bani sau într-un activ lichid (este cazul unei creanțe comerciale).

În privința cheltuielilor și pierderilor, criteriile de recunoaștere se referă la: în general, cheltuielile sunt constatate când o întreprindere, prin activitățile sale, obține avantaje economice ca urmare a efectuării lor; sau cheltuielile și pierderile sunt constatate atunci când este evident că avantajele viitoare așteptate anterior s-au redus sau au dispărut sau că datoriile au crescut sau au luat naștere fără avantaje în contrapartidă.

Ținând cont de absența principiului intangibilității bilanțului de deschidere în contabilitatea americană, FASB relevă că, în unele cazuri, limitate ca apariție, consecințele financiare ale operațiilor sau evenimentelor pot să fie constatate direct în variația capitalurilor proprii, fără să tranziteze prin contul de profit și pierdere.

În privința măsurării, în SFAC 5 este recunoscută existența mai multor metode de evaluare posibile și, deci, nu se consideră costurile istorice ca o regulă unică. În cadrul principiilor de măsurare figurează următoarele reguli: costul istoric, aplicabil imobilizărilor, majorității categoriilor de stocuri și datoriilor; costul actual sau valoarea de înlocuire, aplicabil(ă) unor categorii de stocuri; valoarea de piață, aplicabilă titlurilor negociabile; valoarea netă de realizare, aplicabilă unor categorii de stocuri și creanțelor pe termen scurt; valoarea actuală a fluxurilor viitoare de trezorerie, aplicabilă creanțelor pe termen lung.

După cum se poate observa, alegerea regulilor de evaluare depinde de natura elementelor, în condițiile în care relevanța și fiabilitatea informațiilor sunt asigurate.

În practicile contabile americane, evaluările sunt realizate în unități monetare curente, fără a se proceda la ajustări implicate de evoluția în timp a puterii de cumpărare a monedei. Utilizarea prețurilor curente este condiționată de fiabilitatea acestor valori și, mai ales, de relevanța superioară probată față de orice alte baze de evaluare.

În concluzie, SFAC 5 indică faptul că situațiile financiare reprezintă mijloacele principale de comunicare a unei informări financiare utile. Un set complet al acestor situații conține: poziția financiară la sfârșitul perioadei; câștigurile perioadei; rezultatul economic al perioadei; fluxurile de trezorerie aferente perioadei; investițiile proprietarilor și distribuțiile în favoarea acestora pe parcursul perioadei.

Enunțul 7 (SFAC 7) este intitulat Utilizarea informațiilor de tip fluxuri de trezorerie și valoarea prezentă în măsurările contabile. SFAC 7 furnizează un cadru al fluxurilor de trezorerie viitoare ca bază a măsurărilor contabile, fie în recunoașterea inițială, fie când activele sunt remăsurate la valoarea justă (noile măsurări: fresh-

start measurements). Enunțul furnizează, de asemenea, un cadru pentru utilizarea metodei de amortizare a dobânzii. El prezintă principiile ce guvernează măsurarea care face apel la valoarea prezentă, în special atunci când mărimile fluxurilor de trezorerie, scadențele sau ambele elemente sunt nesigure. Totuși, enunțul nu specifică întrebările de recunoaștere ca, de exemplu: care tranzacții și evenimente ar putea să fie evaluate prin utilizarea măsurărilor în valori prezente sau când noile măsurători sunt adecvate?

Valoarea justă este obiectivă pentru cele mai multe măsurări în contextul recunoașterii inițiale și pentru noile măsurări în perioadele următoare. În cazul recunoașterii inițiale, plățile sau încasările (costul istoric sau profiturile) sunt, în mod obișnuit, presupuse a fi valoarea justă, în absența probei contrare. Pentru noile măsurări, un preț care este observat în locul valorii de piață, în mod esențial pentru un activ sau pentru o datorie, este valoarea justă. Dacă prețurile de cumpărare și cele de piață sunt disponibile, nu va fi necesar să se utilizeze tehnici de măsurare pentru a aproxima valoarea justă. Totuși, dacă tehnicile de măsurare trebuie să fie utilizate pentru recunoașterea inițială și noile măsurări, astfel de tehnici ar trebui să încerce să ia elementele care împreună să cuprindă prețul de piață, dacă a existat unul. Obiectivul este acela de a estima prețul probabil să existe în locul prețului de piață, dacă a existat un preț de piață – valoarea justă.

SFAC 7 stabilește că numai obiectivul utilizării valorii prezente în măsurările contabile este valoarea justă. Este necesar să se țină cont, la maximum posibil, de diferențele economice în locul valorii de piață între seturile fluxurilor de trezorerie viitoare estimate. Măsurarea în valoare prezentă care cuprinde toate aceste diferențe trebuie să includă următoarele elemente: o estimare a unui flux de trezorerie viitor sau, în cele mai complexe cazuri, serii de fluxuri de trezorerie viitoare, aferente diferitelor momente; așteptările privind variațiile posibile în privința mărimii sau scadenței acestor fluxuri de trezorerie; valoarea în timp a banilor, reprezentată de rata liberă de risc a dobânzii; prima de risc – prețul pentru gestiunea nesiguranței inerente activului sau datoriei; alți factori, inclusiv lipsa de lichiditate sau imperfecțiunile pieței.

Cum măsoară Enunțul 7 diferența față de tehnicile valorii prezente utilizate în mod curent?

Tehnicile valorii prezente curente utilizează, în mod tipic, un singur set de fluxuri de trezorerie estimate și o singură rată a dobânzii. În tehnicile valorii prezente curente, ajustările pentru elementele descrise anterior sunt încorporate în selectarea ratei dobânzii. În abordarea Enunțului 7, numai valoarea în timp a banilor este inclusă în rata dobânzii; alți factori cauzează ajustările cu ocazia primirii fluxurilor de trezorerie viitoare ajustate în funcție de risc. Enunțul 7 introduce abordarea bazată pe fluxurile de trezorerie așteptate, care se concentrează pe rândul posibilelor variații de fluxuri de trezorerie estimate și, respectiv, pe probabilitățile lor.

4. Despre modelul și arhitectura cadrului conceptual internațional

Cadrul internațional a făcut obiectul traducerii în țara noastră, în contextul implementării într-un număr reprezentativ de mari întreprinderi, a unui sistem contabil bazat pe standarde internaționale (IAS iar, începând cu anul 2006, IFRS).

Cadrul de întocmire și de prezentare a situațiilor financiare (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements) are ca scop furnizarea unei baze comune, care să permită elaborarea de standarde coerente. De asemenea, întocmirea și înțelegerea situațiilor financiare ca și auditarea acestora nu ar fi realizate cu succes decât făcând apel la asimilarea componentelor sale arhitecturale. Experiența de aproximativ un deceniu, în formarea experților contabili, ne face să formulăm aprecierea că doar un număr limitat de profesioniști cunosc și recurg la folosirea cadrului internațional. În extrem de multe cazuri, elementele sale de conținut și utilitatea lor sunt pur și simplu ignorate. Nu credem că o atare stare, înainte de intrarea în Uniunea Europeană, poate să ne onoreze. Câți dintre noi vor mai rezista ca reprezentanți ai profesiei libere, dacă vom rămâne cantonați în contabilitatea de tip book-keeping (ținerea registrelor, și atât)?

După ce, în a doua jumătate a anilor 1980, FASB definitivă ceea ce numim astăzi cadrul conceptual american, bătălia internațională pentru supremație contabilă trebuia să primească o replică pe măsură. Așa că, organismul internațional de normalizare publică în 1989 un cadru pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare, cadru conceptual care a devenit matricea de referință în elaborarea standardelor contabile internaționale și a standardelor sau reglementărilor utilizabile în multe țări și întreprinderi, printre care și cele aplicabile în țesutul economic al unor întreprinderi românești.

Spre deosebire de cadrul american, cadrul internațional se adresează unei palete largi de utilizatori: proprietarii unei întreprinderi, pentru a evalua performanța investiției lor și a managerilor; investitorii care intenționează să devină proprietari, pentru a decide dacă investesc sau nu; creditorii financiari, incluzând în această categorie, în primul rând, bancherii, pentru a decide dacă acordă sau nu împrumuturi; managerii întreprinderii, pentru a evalua performanțele întreprinderii, a analiza lichiditatea și solvabilitatea ei etc., în vederea luării diferitelor decizii; furnizorii, pentru a evalua dacă datoriile față de ei vor fi achitate la scadență; clienții, pentru a evalua dacă întreprinderea asigură continuitatea activității; autoritățile fiscale, pentru a controla corectitudinea calculului bazelor impozabile și a impozitelor; salariații, pentru a aprecia stabilitatea și perspectivele patronilor lor; concurenții, pentru a evalua puterea competitivității lor; publicul, pentru a estima calitatea condițiilor de mediu, a controla calitatea satisfacerii exigențelor consumatorilor etc.

Deși nu toate necesitățile informaționale ale utilizatorilor pot să fie acoperite prin raportarea dată de situațiile financiare publicate, există o serie de necesități informaționale care sunt comune tuturor utilizatorilor. Informarea realizată în conformitate cu cadrul american este mai cuprinzătoare decât cea realizată prin aplicarea referențialului internațional, în sensul că acesta din urmă se referă numai la situațiile financiare de sinteză, inclusiv notele explicative.

Conform cadrului conceptual internațional, obiectivul situațiilor financiare este de a furniza o informare privind poziția financiară, performanțele și evoluția poziției financiare aferente unei întreprinderi.

Similar cadrului american, cadrul internațional nu vizează prezentarea și comunicarea mai multor seturi de situații financiare, în care fiecare set să reprezinte necesitățile informaționale aferente unei categorii de utilizatori. În caz contrar, ar fi contestabilă valabilitatea principiului unicității bilanțului. Dezbaterea asupra acestei modulări (seturi distincte, pentru fiecare categorie de utilizatori) rămâne deschisă rezolvărilor în viitor, în special în contextul utilizării noilor tehnologii informatice.

Pentru a răspunde obiectivelor situațiilor financiare, cadrul conceptual internațional precizează că întocmirea acestora presupune respectarea a două ipoteze prealabile: aplicarea unei contabilități de angajamente și afirmarea stării de continuitate a activităților întreprinderii, într-un viitor previzibil.

Analiza caracteristicilor calitative ale informațiilor contabile se face în jurul a patru axe: inteligibilitatea, relevanța, fiabilitatea și comparabilitatea. Aceste caracteristici considerate a fi principale sunt susținute de o serie de calități anexe. Totodată, cadrul analizează restricțiile care trebuie respectate pentru ca informațiile financiare să răspundă la cele două calități fundamentale (dintre cele patru principale): relevanța și fiabilitatea.

Inteligibilitatea

Situațiile financiare trebuie să fie imediat inteligibile pentru utilizatori. În acest sens, utilizatorii trebuie să posede o bună cunoaștere a activităților economice și a contabilității. Informațiile care relevă situații complexe, prezentate în documentele de sinteză, din motive legate de relevanță, nu trebuie excluse, în cazurile în care ele sunt prea puțin inteligibile pentru anumiți utilizatori.

Relevanța

O informație este relevantă atunci când ea influențează deciziile economice ale utilizatorilor. Calitățile anexe de valoare predictivă, de valoare retrospectivă, de disponibilitate și de importanță relativă reprezintă ingredientele unei reprezentări relevante.

Considerat principiu de sorginte anglo-saxonă, integrat în contabilitatea românească odată cu asimilarea reglementărilor OMFP 94, din 2001, importanța relativă

(mărimea semnificativă) a informațiilor este apreciată în funcție de consecințele omisiunii sau inexactității lor, asupra deciziilor economice pe care utilizatorii le iau pe baza situațiilor financiare. Mărimea semnificativă se apreciază în funcție de valoarea elementului sau erorii, judecată în contextul particular al omisiunii sau inexactității. Ca urmare, mărimea semnificativă conduce la un prag sau la un punct de separare în informarea financiară, prag sau punct greu de apreciat, recursul la judecata profesională fiind cu stringență solicitat.

Fiabilitatea

O informație este fiabilă atunci când nu conține erori sau elemente care să conducă la interpretări eronate; astfel, utilizatorii pot avea încredere în ea, în vederea reprezentării fidele a tranzacțiilor sau altor evenimente. Calitățile anexe legate de imaginea fidelă, de primordialitatea conținutului economic asupra naturii juridice, de prudență, de neutralitate și de exhaustivitate (integralitate, caracter complet) reprezintă ingredientele unei reprezentări fiabile.

Primordialitatea conținutului economic asupra naturii juridice reprezintă un al doilea principiu contabil de sorginte anglo-saxonă care a făcut obiectul reglementărilor OMFP 94, din 2001, în țara noastră. Nedelimitându-i clar frontierele, normalizatorii români aduc confuzie în contabilitate, sfidând un concept secular precum cel al patrimonialității.

Comparabilitatea

Această caracteristică presupune două dimensiuni: comparabilitatea în timp a situațiilor financiare și comparabilitatea în spațiu (între diferite întreprinderi). Pentru asigurarea comparabilității, evaluarea și prezentarea efectului financiar al tranzacțiilor și evenimentelor trebuie efectuate în mod coerent și prin respectarea permanenței metodelor, la nivelul unei întreprinderi, și de o manieră coerentă, atunci când sunt analizate prin comparație mai multe întreprinderi.

Una dintre implicațiile importante ale comparabilității este că utilizatorii trebuie să fie informați asupra metodelor contabile folosite în întocmirea situațiilor financiare, asupra evoluției acestor metode, precum și asupra efectelor lor.

Utilizarea standardelor contabile internaționale ar trebui să confere un nou ingredient asigurării comparabilității informațiilor financiare.

Necesitatea comparabilității informațiilor nu trebuie să conducă la uniformitate, în sensul pur al termenului, și nu trebuie să constituie un obstacol în calea introducerii unor norme contabile ameliorate. Este contraindicat ca o întreprindere să continue contabilizarea identică a unei tranzacții sau a unui alt eveniment, dacă politica adoptată nu permite respectarea caracteristicilor calitative de relevanță și fiabilitate. De asemenea, este contraindicat ca o întreprindere să nu își modifice politicile contabile, atunci când există alte politici mai relevante și mai fiabile.

Restricțiile care trebuie respectate pentru ca informațiile financiare să fie relevante și fiabile se referă la: respectarea

termenelor; echilibrul între avantaje și costuri (raportul cost/avantaje); echilibrul între caracteristicile calitative ale informațiilor financiare; imaginea fidelă (reprezentarea fidelă).

Imaginea fidelă este numai o restricție pentru asigurarea optimului de relevanță și de fiabilitate a informațiilor. Pentru a obține acest optim, imaginea fidelă este principiul federator al unei contabilități moderne. Totodată, ea este formula clasică de certificare a situațiilor financiare prin care se atestă, sau se contestă, reprezentarea fidelă a poziției financiare, a performanțelor și a evoluției poziției financiare referitoare la o întreprindere.

Comparativ cu cadrul conceptual american, cadrul internațional studiază numai cinci elemente care compun situațiile financiare: activele, datoriile, capitalurile proprii, veniturile și cheltuielile.

Cadrul internațional, ca și celelalte cadre conceptuale, se constituie pentru mulți specialiști occidentali într-o constituție contabilă, o normă a normelor. În analiza structurii lui, vom pune accentul pe un nucleu dur, care este constituit din: elementele care compun situațiile financiare; principiile de recunoaștere în contabilitate; principiile de evaluare a elementelor situațiilor financiare; conceptele de capital și de menținere a capitalului.

Elementele care compun situațiile financiare

Un activ este o resursă (în sensul de bun) ce provine din evenimente trecute, care este controlată de către întreprindere și care trebuie să procure acesteia avantaje economice viitoare, sub formă de fluxuri pozitive de lichidități (încasări sau reduceri de plăți).

Avantajele economice viitoare se concretizează în: utilizarea activelor pentru producția de bunuri sau servicii (în special în cazul imobilizărilor și stocurilor de materiale); schimbul cu alte active (stocuri de mărfuri și de produse); utilizarea activelor pentru decontarea unei datorii (lichiditățile); distribuirea activelor în favoarea proprietarilor întreprinderii (lichiditățile).

Pentru existența unui activ, nu este absolut necesară prezența dreptului de proprietate. Astfel, bunurile care fac obiectul contractelor de locație-finanțare figurează ca active în bilanțul locatarului în timp ce ele rămân în proprietatea locatorului.

O datorie este o obligație actuală ce rezultă din evenimente trecute și pentru care decontarea presupune o ieșire de resurse purtătoare de avantaje economice.

Obligația poate să rezulte din legi, din statute, dintr-un contract, din simpla utilizare sau din dorința de a menține relații bune și echitabile de afaceri (obligație implicită).

Obligația trebuie să fie actuală. Decontarea obligației poate să se efectueze în mai multe maniere: printr-o plată de disponibilități; printr-un transfer de alte active; printr-o furnizare de servicii; prin înlocuirea respectivei obligații cu o altă obligație; prin conversia obligației în capital.

Termenul de datorii (obligații) poate fi determinat cu precizie; cele care fac obiectul estimărilor sunt calificate a

fi provizioane. Această ultimă distincție nu apare în mod explicit în cadrul conceptual internațional.

Capitalurile proprii sunt definite ca fiind interesul rezidual în activele întreprinderii, după deducerea tuturor datoriilor. O atare definiție este simbolizată și de relația fundamentală a bilanțului: Capitaluri proprii = Active – Datorii.

Pentru o persoană avizată este evident că mărirea capitalurilor proprii este consecința aplicării unor convenții în evaluarea activelor și datoriilor întreprinderii.

Veniturile sunt creșteri de avantaje economice care apar în cursul exercițiului sub formă de creșteri de active sau de diminuări de datorii și care au provocat o creștere a capitalurilor proprii pe alte căi decât aporturi noi de capital.

Această definiție înglobează atât venituri care provin din activitatea curentă a întreprinderii (vânzări, comisioane, redevențe, chirii, onorarii, dividende, dobânzi etc.), cât și câștiguri (profituri din cesiunea de imobilizări, plusuri de valoare din reevaluarea activelor).

Cheltuielile reprezintă diminuări de avantaje economice apărute în cursul exercițiului sub formă de diminuări de active sau de creșteri de datorii și care au provocat o scădere a capitalurilor proprii pe alte căi decât distribuiri în favoarea proprietarilor.

În această categorie, pot fi distinse cheltuielile propriu-zise, care rezultă din activitatea curentă (costul vânzărilor, consumurile de materiale, cheltuielile de personal, deprecierea sub formă de amortizări și de provizioane), și pierderile (ca efect al calamităților naturale, al cesiunii de imobilizări, al variației cursurilor monedelor străine).

Principiile de recunoaștere în contabilitate

Recunoașterea este un proces care constă în încorporarea în bilanț sau în contul de profit și pierdere a unui element component al situațiilor financiare. Un atare element trebuie să fie contabilizat: dacă este probabil ca un avantaj economic viitor să influențeze pozitiv sau negativ întreprinderea; și dacă elementul în cauză are un cost sau o valoare ce poate fi determinat(ă) de o manieră fiabilă.

Prima condiție (probabilitatea de avantaje economice) se apreciază în momentul în care sunt întocmite situațiile financiare. Ceea ce ne face să afirmăm că trebuie să ținem cont de evenimentele ce apar după închiderea exercițiului (a se vedea, în acest caz, IAS 10).

Alte considerații privind recunoașterea

Atunci când este improbabil ca o cheltuială să genereze avantaje economice întreprinderii în cauză, dincolo de exercițiul în curs, această cheltuială nu poate să fie considerată activ. Ea reprezintă o cheltuială și, ca atare, nu este înregistrată în bilanț, ci în contul de profit și pierdere.

Din momentul în care un venit este recunoscut, toate cheltuielile necesare obținerii acestui venit trebuie să fie și ele recunoscute. Este consecința aplicării principiului conectării cheltuielilor la venituri (matching concept), principiu

indispensabil pentru ca rezultatul contabil să măsoare fenomenul de îmbogățire sau de sărăcire a întreprinderii.

Principiile de evaluare a elementelor situațiilor financiare

Evaluarea implică alegerea unei baze de evaluare: costul istoric, costul actual, valoarea realizabilă și valoarea actualizată a fluxurilor de trezorerie.

În evaluarea la costul istoric (historical cost), activele sunt înregistrate la nivelul mărimii lichidităților plătite sau la nivelul valorii juste a bunurilor cedate în schimbul achiziției lor. Datoriile sunt înregistrate la nivelul mărimii lichidităților primite în schimbul obligației sau, în cazul provizioanelor, la nivelul mărimii lichidităților care se așteaptă să fie vărsate pentru a deconta obligația, în cursul normal al exploatării.

În evaluarea la costul actual (current cost), activele apar la nivelul lichidităților care ar trebui să fie plătite dacă același activ sau un activ echivalent ar fi actualmente achiziționat. Datoriile figurează la nivelul mărimii neactualizate a lichidităților care ar fi necesare pentru decontarea obligației actuale.

În cazul utilizării valorii realizabile (realisable value), activele sunt evaluate la nivelul mărimii lichidităților ce ar putea, actualmente, să fie obținute prin vânzarea lor în contextul unei cesiuni nelichidative. Datoriile figurează la nivelul valorii de decontare, adică la mărirea neactualizată a lichidităților pe care am aștepta să le plătim în vederea decontării obligațiilor corespondente, în cursul normal al exploatării.

În evaluarea la valoarea actualizată a fluxurilor de trezorerie (present value), activele figurează la valoarea actualizată a fluxurilor nete de lichidități pe care un element este presupus că le generează în cursul normal al exploatării. Datoriile figurează la valoarea actualizată a ieșirilor de fonduri nete viitoare ce se așteaptă să conducă la achitarea obligațiilor corespondente, în cursul normal al exploatării.

Baza de evaluare cel mai des utilizată este costul istoric, regăsit pentru unele active prin reguli specifice: evaluarea stocurilor la mărirea cea mai mică dintre cost și valoarea realizabilă netă (a se vedea, în acest sens, IAS 2); evaluarea anumitor active financiare la valoarea de piață, regăsită cel mai adesea ca formă de manifestare a valorii juste (a se vedea IAS 39).

Conceptele de capital și de menținere a capitalului

Conceptul de capital poate să fie analizat atât din punct de vedere financiar, caz în care el este asimilat capitalurilor proprii, cât și din punct de vedere fizic, caz în care el este asimilat noțiunii de capacitate de producție.

Abordarea aleasă condiționează măsurarea performanței întreprinderii. Într-adevăr, profitul este definit ca excedent al capitalului la sfârșitul exercițiului în raport cu mărirea acestuia la începutul perioadei, după excluderea aporturilor și distribuțiilor efectuate în cursul exercițiului.

Cu alte cuvinte, numai fluxurile de active care depășesc mărimile necesare menținerii capitalului pot fi luate în calcul ca profit.

Adoptarea conceptului financiar de capital nu impune o bază de evaluare specială, capitalul financiar putând fi măsurat atât în unități monetare constante (deci, în costul istoric), cât și în unități de putere de cumpărare constantă (care țin cont de inflație).

În schimb, menținerea capitalului fizic solicită apelul la costurile actuale.

Conform abordării și bazei de evaluare reținute, schimbările de prețuri vor avea efecte nete diferite asupra măsurării profitului.

Atunci când capitalul este definit în unități monetare nominale, orice creștere a pretului unui activ constituie un profit, chiar dacă, din prudență, o astfel de creștere nu este contabilizată decât în momentul realizării efective.

În schimb, atunci când capitalul este definit în termeni de putere de cumpărare constantă, profitul este numai creșterea valorii activelor care depășește creșterea nivelului general al prețurilor. Diferența luată în calcul ca o ajustare a menținerii capitalului face parte din capitalurile proprii.

Atunci când capitalul este definit pe o bază fizică, deci ținând cont de capacitatea de producție, toate schimbările care afectează activele și datoriile întreprinderii sunt interpretate ca ajustări necesare menținerii capitalului. Ca atare, astfel de ajustări nu reprezintă profituri.

Din analiza nucleului dur al cadrului internațional rezultă și următoarele diferențe față de cadrul conceptual american:

O primă diferență rezidă în faptul că, în cadrul internațional, nu constituie elemente definibile distinct investițiile proprietarilor și distribuțiile în favoarea proprietarilor, chiar dacă prima variantă de prezentare a situației variației capitalurilor proprii (în contextul standardului IAS 1 Prezentarea situațiilor financiare) include și aceste elemente.

A doua diferență se referă la conținutul mai larg al elementelor de venituri și de cheltuieli. Astfel, veniturile înglobează atât veniturile ce provin din activități ordinare ale întreprinderii ca, de exemplu, vânzările, onorariile, dobânzile, dividendele și chiriile, cât și celelalte venituri și plusurile de valoare, indiferent că ele rezultă sau nu din activitățile ordinare ale întreprinderii și indiferent că ele sunt realizate sau latente.

Altfel spus, veniturile, în înțelesul cadrului internațional, înglobează atât veniturile, cât și câștigurile, în sensul cadrului american.

Cheltuielile, la rândul lor, înglobează atât cheltuielile angajate în cursul normal al activităților ordinare ale întreprinderii, ca de exemplu costul vânzărilor, cheltuielile de personal sau cheltuielile cu amortizările, cât și pierderile și minusurile de valoare, indiferent că acestea sunt degajate sau nu de activitățile ordinare ale întreprinderii și indiferent că ele sunt latente sau realizate.

Altfel spus, cheltuielile în înțelesul cadrului internațional, înglobează atât cheltuielile, cât și pierderile, în sensul cadrului american.

A treia diferență constă în faptul că, în setul de definiții ale elementelor situațiilor financiare, conform cadrului internațional, nu apare și cea referitoare la rezultatul economic (global). Aceasta nu înseamnă că rezultatul global nu a făcut obiectul reflecțiilor în cadrul standardelor organismului internațional. Cine analizează a doua metodă de prezentare a situației variației capitalurilor proprii, conform IAS 1, Situația câștigurilor și pierderilor înregistrate în numele exercițiului..., poate constata că o atare variantă este în fapt o situație a rezultatului global, situație care permite o analiză integratoare a indicatorilor de performanță (financiară și economică) și pune în lumină, în mod implicit, conceptul de sorginte americană comprehensive income.

Al patrulea aspect, care diferențiază cadrul conceptual internațional de cel american, este prezența, în primul dintre ele, a definițiilor și judecăților de valoare privind conceptele de capital și de menținere de capital. Se deduce că referențialul contabil internațional a integrat concepte, norme și practici privind contabilitatea de inflație. Comentariile referitoare la conceptele de capital și de menținere a capitalului sunt în consonanță cu două standarde elaborate în timp de organismul internațional: IAS 15 Informarea care reflectă efectele variațiilor de prețuri și IAS 29 Prezentarea conturilor în economiile hiperinflaționiste. Între timp, începând cu anul 2004, standardul IAS 15 a fost eliminat, iar organismul internațional va elabora, în anii care urmează, un standard integrator, referitor la problemele inflației.

5. Despre un cadru conceptual unic

IASB și FASB au încheiat un acord pentru a realiza împreună un nou cadru contabil conceptual. Proiectul lansat în comun de cele două organisme de normalizare internațional recunoscute nu vizează refacerea completă a cadrului conceptual ca matrice de referință a contabilității, ci să-l actualizeze în unele din elementele sale arhitecturale și să integreze noțiuni relativ mai noi care au apărut în standarde precum valoarea justă.

Tările care au adoptat cadre conceptuale sunt în majoritate de limbă engleză: Statele Unite, Canada, Noua Zeelandă, Australia și Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. Totuși, tentative și realizări au apărut și în țări ancorate, în mod tradițional, în abordări legislative și centralizate, în domeniul contabilității (Germania, Japonia, Franța etc.).

În legătură cu cadrul conceptual unic trebuie precizat că normalizatori reprezentativi din lumea întregă lucrează la această nouă imagine a constituției contabilității astfel încât, pe baza ei, să se elaboreze standarde mondiale de raportare financiară bazate pe principii.

Creșterea exponențială a complexității standardelor și faptul că ele au fost bazate, în foarte multe cazuri, pe reguli suscită îngrijorări. Complexificarea standardelor are la bază multe explicații. În fond, asistăm la o avalanșă de noi

raționamente economice și financiare, a cărei origine se găsește în natura operațiilor de reflectat. Apare ca o necesitate stringentă derogarea de la principii, în circumstanțe particulare. Se manifestă, de asemenea, unele reticente vizavi de exercitarea judecății profesionale, în contextul în care litigiile și scandalurile sunt destul de prezente pe un mal sau celălalt al Atlanticului. Vocile care cer elaborarea de standarde bazate pe principii, în locul celor fundamentate pe reguli, devin tot mai prezente. Această schimbare în logica normalizării este impulsivă și de noua reglementare americană reprezentată de legea Sarbanes-Oxley. Această lege este textul american de lege cel mai important, după 1932. În acele vremuri, autoritățile americane creaseră comisia de valori mobiliare (SEC) și făcuseră obligatorie separarea băncilor comerciale și a băncilor de afaceri (Glass Steagal Act). Votată cu o cvasiunanimitate de către congresul și senatul american, la 25 iulie 2002, legea Sarbanes-Oxley a fost totuși foarte controversată în ochii specialiștilor americani, pentru care ea era considerată brutală, chiar excesivă. Legea venea după falimentele societăților Enron și WorldCom și relansa dezbaterile asupra extraterritorialității dreptului american, deoarece viza toate întreprinderile și fondurile comune de plasament, înregistrate la comisia de valori mobiliare (indiferent că erau cotate sau nu).

Legea conține numeroase dispoziții ce vizează reobținerea încrederii piețelor. Cât privește dispozițiile referitoare la emitenții străini, ea analizează patru puncte principale: certificarea conturilor de către directorul general (Chief Executive Officer) și directorul financiar; stabilirea codurilor de etică; tranzacțiile realizate cu titlurile unei societăți; comitetul de audit.

Revenind la problemele normalizării contabile, reprezentanții SEC au afirmat că este important, înainte de toate, ca standardele să fie bazate pe un cadru conceptual ameliorat. În forma lui tradițională, cadrul conceptual nu constituia totdeauna un ghid exhaustiv pentru normalizatori.

Unele cadre conceptuale, precum cel al organismului internațional, Cadru de întocmire și de prezentare a situațiilor financiare, și capitolul 1000 din Manualul ICCA (cadrul canadian), Fundamente conceptuale ale situațiilor financiare, se bazează pe conceptele elaborate de organismul normalizator american. În mod esențial, totuși, cadrul conceptual FASB nu mai reflecta evoluția lumii afacerilor. Mai mult, unele părți din cadrele existente (nu numai cel american) sunt incomplete sau probează o lipsă de coerență internă. Un exemplu de incoerență este dat de faptul că niciun cadru nu tratează, în mod adecvat, alegerea bazei de evaluare de utilizat în privința elementelor recunoscute în situațiile financiare.

Realizarea unui cadru conceptual unic este o operă gigantică, rod al unei convergențe integrale numai după mai mulți ani (Miller, 2006). El ar trebui să fie actualizat pe o bază continuă. Lucrările actuale întreprinse de FASB asupra conceptelor de datorii și de capitaluri proprii vor fi

luate în considerație în ameliorarea definițiilor ce vor fi cuprinse în cadrul conceptual mondial.

Proiectul de reformă pentru armonizarea cadrelor conceptuale ale FASB și IASB se dezvoltă în funcție de răspunsurile care se dau și vor fi date la următoarele întrebări (Lande, 2005).

Obiective:

Situațiile financiare trebuie să fie destinate acționarilor actuali sau unei game largi de utilizatori?

Trebuie ca utilitatea în vederea luării deciziilor să fie determinantă sau noțiunile de administrator (stewardship) și de responsabilitate (accountability) joacă încă un rol esențial?

Caracteristicile calitative:

Cum pot fi puse în echilibru caracteristicile informațiilor contabile: de exemplu, dacă relevanța lor poate să fie dificil de verificat?

Semnificația calității de fiabilitate este suficient de clară? De exemplu, ar trebui să delimităm reprezentarea fidelă de verificabilitate?

Există o stare de conflict între prudență și neutralitate?

Comparabilitatea informațiilor este la fel de importantă ca relevanța și fiabilitatea?

Definiția activelor:

Noțiunea de control ar trebui să aparțină definiției activelor sau ea ar trebui să facă parte din criteriile de recunoaștere?

Ce semnifică controlul? De exemplu, posesorul unei opțiuni de cumpărare controlează activul în mod implicit?

Care este evenimentul care determină entitatea să obțină controlul asupra unui activ?

Definiția datoriilor:

Datoria este ea însăși o sacrificare viitoare a resurselor sau obligația de a realiza sacrificiul?

Care este operația trecută sau orice alt eveniment care dă naștere unei obligații actuale?

Ce sunt obligațiile implicite (equitable obligation) sau explicite (constructive obligation)?

Distincția între datorii și capitaluri proprii:

Cum ar trebui să fie tratate instrumentele care ar putea fi datorii sau capitaluri proprii: de exemplu, acțiunile încasabile anticipat la valoarea lor justă, obligațiunile rambursabile în acțiuni și interesele minoritare în filiale?

Ar trebui să existe trei elemente (datorii, capitaluri proprii și cvasicapitaluri proprii) sau chiar mai multe?

Toate elementele ar trebui să fie definite de manieră explicită sau unele dintre ele ar putea să fie definite în mod implicit?

Efectul incertitudinii:

Dacă un eveniment viitor nesigur poate să fie sursă de beneficii viitoare pentru entitate, este vorba, în acest caz,

de un activ sau de o datorie? Ce se întâmplă dacă entitatea poate să influențeze apariția evenimentului viitor?

Care este rolul noțiunilor de probabil și de așteptat în definiția elementelor și în criteriile de recunoaștere și de evaluare? De exemplu, trebuie ca un avantaj economic să fie probabil sau așteptat pentru a îndeplini definiția unui activ sau unei datorii sau pentru a fi evaluat(ă)? Dacă da, care este semnificația de „probabil” sau „de așteptat”?

Informarea financiară ar trebui să se bazeze pe ceea ce o entitate prevede sau pe ceea ce un contract solicită?

Recunoașterea:

Care este evenimentul care antrenează o recunoaștere? De exemplu, dacă un activ sau o datorie nu este recunoscut(ă) cu ocazia achiziției sale sau creării sale, care sunt evenimentele ulterioare care pot conduce la recunoașterea sa ca activ sau datorie?

Derecunoașterea:

Ieșirea din situațiile financiare este inversul recunoașterii (criteriile de recunoaștere nu sunt respectate) sau este consecința unui alt eveniment?

Derecunoașterea se bazează pe dreptul de proprietate sau pe control (care presupune riscuri sau avantaje) sau această operație trebuie să fie separată în componente?

Derecunoașterea este legată parțial de metode de evaluare diferite de prima evaluare?

Evaluare:

Ce vor cu adevărat să semnifice costul istoric, valoarea justă, costul actual, valoarea de utilitate pentru întreprindere și alte metode de evaluare folosite actualmente?

Care sunt caracteristicile de dorit ale unei metode de evaluare? Relevanța? Fiabilitatea? Ce semnifică sintagma suficient de fiabil?

Trebuie să existe o singură metodă de evaluare sau mai multe metode diferite: cu ocazia primei recunoașteri/ulterior; pentru active/datorii; pentru diferite tipuri de active sau de datorii?

Dacă evaluarea se realizează în funcție de costul istoric al operației: ar trebui să contabilizeze deprecierea; ar trebui să fie permise sau solicitate reevaluările? De ce și când?

Dacă evaluarea se realizează în funcție de prețul actual, ce măsurare să se rețină: valoarea justă, costul actual, valoarea de utilitate? pentru care active și datorii să fie utilizate prețuri de piață? Măsurarea să țină cont de continuitatea exploataării sau de valoarea de lichidare?

Este suficientă o singură valoare pentru a reprezenta un ansamblu de măsurări posibile sau trebuie menționat un indicator de dispersie? În acest din urmă caz, cum trebuie să se procedeze?

Perimetrul de consolidare:

Care sunt entitățile juridice sau unitățile economice care trebuie incluse în perimetrul de consolidare?

Care ar trebui să fie entitățile de consolidat: dacă operațiile de consolidare se fac în funcție de control, cum se definește controlul? cum se procedează în cazul entităților aflate sub control conjunctiv?

În noiembrie 2005, organismul internațional de normalizare a publicat un document de lucru intitulat Obiectivele de evaluare în raportarea financiară – Măsurarea în contextul recunoașterii inițiale (Measurement Objectives in Financial Reporting – Measurement on Initial Recognition). Plecând de la principiile fundamentale, acest document examinează baza de evaluare adecvată de utilizat, cu ocazia constatării inițiale a unui activ sau a unei datorii. El presupune că valoarea justă constituie baza de evaluare ideală, dar se ajunge la concluzia că există un număr semnificativ de circumstanțe în care va fi imposibil să se determine această valoare. De aceea, documentul sugerează, prin urmărirea unei ierarhii, alte baze de evaluare de utilizat, atunci când ele se impun.

Diferitele secțiuni ale cadrului conceptual unic vor fi publicate pentru comentarii, pe măsura elaborării.

Convergența către un cadru unic va avea consecințe importante asupra literei și spiritului standardelor internaționale și, implicit, asupra valorificării informațiilor degajate din situațiile și rapoartele financiare. Toate aceste evoluții vor avea efecte și asupra contabilității în țara noastră. Cu consecințe majore asupra mediului universitar și cel profesional. Ne întrebăm dacă astfel de provocări vor solicita remodelarea imaginii specialistului român la sfârșitul prezentului deceniu și în cel care urmează? Un semn de întrebare pentru al cărui răspuns sperăm să fim martori și actori.

Bibliografie

Delaney, P.R., Epstein, B. J., Nach, R., Budak, S. W. (2001). *GAAP*, vol. 1, John Wiley & Sons, Inc, pp. 20-32

FASB (1976), *Conceptual Framework for Financial Accounting and Reporting: Elements of Financial Statements and Their Measurement*, Discussion Memorandum, Stamford, pagina 1 a capitolului intitulat Scope and Implications of the Conceptual Framework Project

Feleagă, N., Malciu, L. (2004). *Recunoaștere, evaluare și estimare în contabilitatea internațională*, Editura CECCAR, București, pp. 11-39

Lande, E. (2005). *La réforme des cadres comptables conceptuels de l'IASB et du FASB: quelles évolutions? Quels enjeux?* Revue Française de Comptabilité, septembre, n° 380

Miller, J. (2006). *Un cadre conceptuel mondial*, CA Magazine, Canada

Raffournier, B. (2005). *Les Normes Comptables Internationales (IFRS/IAS)*, 2e édition, Economica, Paris, pp. 15-24